

Eesti Välispoliitika Instituudi mõttepaber no. 3
September 2013

Saksamaa valimised

Autor: Andres Kasekamp

Taust

Angela Merkeli juhitud Kristlike Demokraatide (CDU/CSU) ja Vaba Demokraatide (FDP) koalitsioon on olnud võimul aastast 2009. Oma esimese valitsuse (2005-2009) moodustas Merkel koos Sotsiaaldemokraatidega (SPD). 22. septembril toimunud Saksamaa Bundestagi (parlamendi) valimised olid kahtlemata 2013. aasta kõige olulisema tähtsusega ja enim oodatud valimised Euroopas. Kui varem moodustasid Saksamaa ja Prantsusmaa koos Euroopa integratsiooni „mootori“, siis nüüdseks on kõikidele selge, et Saksamaa on EL's primus inter pares. Alates eurotsooni kriisi puhkemisest 2010. aastal on Saksamaa ja tema valitsusjuht Merkel võtnud täieliku juhtrolli. Kaalul on eurotsooni püsimine ja ilma suurema liialduseta võib öelda, et Saksa valitsusjuhist sõltub Euroopa Liidu tulevik.

Kampaania

Avaliku arvamuse küsitluse tulemused olid stabiilsed - märkimisväärsed kõikumisi erakondade toetuses ei olnud. CDU/CSU nautis pidevalt liidripositsiooni ligi 40% toetusega. Teisel kohal platseerunud SPD aga jäi tublisti CDU'st tahapoole. Angela Merkel valitsusjuhina on märksa populaarsem kui tema enda erakond ning seetõttu CDU valimiskampaania keskendus Merkeli isiklikele voorustele. Kuigi ta midagi uut ei lubanud ja teda ei peeta karismaatiliseks, pakkus ta

valijatele turvatunnet. Merkeli põhisõnum oli, et ta on Saksamaad edukalt juhtinud läbi Euroopat laostanud finantskriisi ja suudab kõigi paremini sakslaste huvisid kaitsta. Saksamaa majandusel läheb hästi – eksport mähiseb ja töötuid on vähe. Saksamaa valitsus on kindlates kättes. Lakooniline CDU valimisplakatt näitaski vaid proua Merkeli käsi. Sotsiaaldemokraatid (SPD) panid välja nõrga kantslerikandidaadi, Peer Steinbrück'i. Steinbrück püüdis ennast vastanduda Merkelile oma otsekohesusega, ent oma teravmeelsusega kahjustas mitmel puhul hoopis iseennast. Steinbrückil oli raske ennast pakkuda tõelise alternatiivina, sest ta oli aastatel 2005-2009 Merkeli eelmises valitsuses rahandusminister ning SPD on üldiselt toetanud valitsuse EL'i poliitikat.

Kolmandale kohale enamuses arvamusküsitlustes konkureerisid Rohelised ja Vasakpartei (Die Linke). Die Linke tuumik koosneb Lääne-Saksamaal SPD'st lahkulöönutest ja Ida-Saksamaal endistest kommunistidest. Nende põhitoetajaskond asub uutes liidumaades (s.t. endisel Ida-Saksamaal). Praeguse valitsuskoalitsiooni väiksema partneri FDP populaarsus on aastatega kõvasti kahanenud ja valimiste üks põhiline küsimus oli, kas erakond üldse ületab viie protsendilise künnise Bundestagi pääsemiseks. Kampaniale lisas põnevust aasta algul moodustatud uus partei nimega Alternative für Deutschland (AfD), mis vastandus Euroopa ühisrahale. Rahvasuus on AfD't sageli nimetatud „professorite parteiks“.

Välisvaatlejate jaoks oli kampania teema number üks eurosooni tulevik. Euroopa Liidus on viimastel kuudel paljud olulised otsused lükatud edasi viidates vajadusele oodata ära Saksamaa valimiste tulemus. Loodeti, et pärast valimisi oldakse valmis julgemaid otsuseid langetama. Kampania teemad olid siiski valdavalt siseriiklikud. Sotsid nõudsid vaesuse leevendamist ja sotsiaalset õiglust ning miinimumpalga kehtestamist. Merkel ja CDU rõhutasid stabiilsust, usaldusväarsust ja kindlust. Välispoliitika ei figureerinud kampanias suurelt. Üks vähestest välispoliitikaga seotud teemadest oli opositsiooni püüdlus kahjustada valitsust USA NSA pealtkuulamise skandaaliga.

Tulemus

TULEMUSTE TABEL

	CDU/CSU	SPD	Vasak	Rohelised	FDP	Alternativ
2013	41.5%	25.7%	8.6%	8.4%	4.8%	4.7%
2009	33.8%	23.0%	11.9%	10.7%	14.6%	0
muutus	+7.7%	+2.7%	-3.3%	-2.3%	-9.8%	+4.7%
kohad (631'st)	311	192	64	63	0	0

CDU/CSU jäi absoluutsest enamusest puudu ainult viis kohta. Absoluutset enamust on saavutatud Bundestagi valimiste ajaloos vaid ühel korral (1957. aastal). Üllatuseks FDP ei suutnud ületada 5% künnist ja seega jäi esimest korda Bundestagist välja. Põhjuseid FDP kõrbemiseks on mitu: võimetus täita oma valimislubadusi valitsuses olles (maksusüsteemi lihtsustamine, maksude alandamine jne.), ebapopulaarsed juhid, valijate kargamine Alternatiivi taha ning ka Saksa valimissüsteemi omapära. Nimelt, Saksamaa valimissüsteemis on igal valijal kaks häält – esimene oma ringkonna kandidaadile ja teine erakonnale. Varem oli FDP saanud CDU valijatelt nn. teise hääle (s.t. erakonna hääle), aga seekord oli CDU juhtkond andnud kindlad juhised oma valijatele mõlemad hääled anda CDU-le. Kuigi nad ei pääsenud Bundestagi, tegi vastloodud Alternatiiv oodatust tugevama tulemuse, millega tõestasid oma tõsiseltvõetavust ja näitasid, et nad pole ühekordne nähtus, vaid võivad järgmisel aastal toimuvatel Europarlamendi valimistel läbimurret loota.

Võimalik valitsus

Valimiste põhiline küsimus polnud kunagi, kes võidab, vaid milline valitsuskoalitsioon moodustakse. Kas jätkab praegune koalitsioon – Merkeli eelistus – või moodustakse suur koalitsioon kahe suurema erakonna CDU/CSU ja SPD osalusel – mis küsitluste järgi on valijate eelistus. Kuna Merkeli praeguse koalitsiooni väiksem partner langes Bundestagist välja, siis on Merkel sundvaliku ees. Sellegipoolest Merkeli jaoks on vähemalt kaks plussi SPD'ga koalitsiooni moodustamises. Eurotsooni küsimustes SPD üldiselt toetas valitsust, samal ajal kui valitsuses endas pidi Merkel taltsutama FDP'd, kes oli skeptilisem eurotsooni päästelaenude suhtes. Teiseks on oluline silmas pidada, et praegusel valitsusel puudub enamus ülemkojas (Bundesrat), kus SPD on kõige tugevamalt esindatud. See on üks oluline argument suure koalitsiooni kasuks.

SPD-l on halvad kogemused eelmisest suurest koalitsioonist Merkeliga, millest nende populaarsus kannatas. SPD liidrid peavad nõudma kõrget hinda koalitsiooni minekuks, sest erakonna ridades on tugev vastuseis suure koalitsiooni moodustamisele. Arvatavasti miniimumpalga sisseviimine ja maksude tõstmine on tingimused, millega Merkel peab leppima. Suure koalitsiooni moodustamine toob kaasa riigikulude kasvu.

Suures koalitsioonis oleks Merkelile siiski teatud oht, sest SPD võib tulevikus koalitsioonist lahkuda ja moodustada uue vasakpoolse valitsuse Roheliste ja Vasakparteiga. CDU-l teisi võimalike koalitsioonipartnereid pole, kellega nad suudaksid moodustada enamusvalitsuse. Selline stsenaarium pole täna reaalne, ent pole pikemas perspektiivis välistatud. Vasakpartei jääb võimalike koalitsiooni kombinatsioonidest välja, sest teised erakonnad on selgelt öelnud, et nad välistavad koostöö, kuna Vasakparteil on sidemed Ida-Saksamaa endiste kommunistidega.

Kui SPD'ga läbirääkimised ei õnnestu, siis Merkel võib kutsuda kõnelustele Rohelised. Rohelised on varem valitsuses olnud vaid koos SPD'ga. Arvatakse, et kultuuriline erinevus nende kahe erakonna vahel on siiski liiga suur - Rohelised on kõige vabameelsemad ja CDU/CSU (eriti viimased) kõige konservatiivsemad. Roheliste liidrid astusid tagasi pärast kehva tulemust valimistel. Võimuvahetus Roheliste ladvikus annab ehk võimaluse teha CDU/CSU suhetes uue alguse.

Kui aga hetkel pole võimalik kokkuleppida valitsuskoalitsioonis, võib president kuulutada välja uued valimised. Ent hetkel tundub, et ainsad parteid, kes võiks seda tahta, on Bundestagist välja langenud FDP ja Alternative für Deutschland. Teiste parteide jaoks oleks see liiga riskantne. Veel on võimalus, et CDU/CSU moodustab omaette vähemusvalitsuse, ent selleks puudub pretsedent ning see poleks jätkusuutlik.

Mõjud Eestile ja Euroopale

Merkelit samastakse Euroopas „kasinuse“ poliitikaga, SPD on rõhutanud enam „kasvu“ tähtsust. Ent kuna SPD on Bundestagis üldiselt toetanud valitsuse „kasinuse“ poliitikat, pole oodata uut suunda, vaid pigem tonaalsuse mõnevõrra nihkumist. SPD on valmim tihedamale integratsioonile eurotsoonis kui Merkeli senine koalitsioonipartner FDP. Pole ime, et Brüsselis üldiselt tervitati suure koalitsiooni võimalust.

Eesti on finantsdistsipliinis ja EL'i reeglite järgimises olnud isegi „saksalikum“ kui sakslased ise. Eesti on olnud Saksamaa lähedane liitlane EL'is ja eurotsoonis. Eesti valitsus on edukalt püüdnud

hoida võimalikult lähedal Saksamaale ja seega EL'i „tuumikule“. Praegused Eesti ja Saksa koalitsioonivalitsused on haruldane nähtus Euroopas, kuna mõlemasse kuuluvad konservatiivid ja liberalid. Peaminister Ansipi ja Merkeli vahel valitseb väga hea poliitiline ja isiklik klapp, mis on Eestile kahtlemata kasulik. Neil on omavaheline pikk koostöö kogemus, sest Merkel on peale Ansipit kõige kauem võimul püsinud valitsusjuht Euroopa Liidus.

Saksamaa on EL's olnud Venemaa suhete eestvedaja, ent suhted Venemaaga on märgatavalt jahtunud viimase aasta jooksul ning Merkel ja Putini on „vanad sõbrad“. Sellegipoolest on Saksamaa tööstuse jaoks Venemaa oluline ja müütilise tõmbejõuga turg ning toorainete (eeskätt energiaressursside) allikas.

Saksamaal on kombeks, et teisele koalitsioonipartnerile kuulub välisministri koht. Seega on reaalne, et Steinmeier, praegune SPD Bundestagi fraktsiooni juht ja eelmises suures koalitsioonis välisminister, saab jälle välisministriks. Enne poliitikasse minekut oli ta Putini-meelse Saksa kantsler Gerhard Schröderi kabinetiülem.

Saksamaa on vältinud osalemist sõjalistes missioonides, nt. Liibüa 2011. aastal ja on jäänud passiivseks Euroopa julgeolekupoliitika kujundamisel EL'is ja NATO's. See sobib saksa rahva meelsusega ja Merkel on teinud vähe algatusi, mis lähevad vastuolu rahva eelistustega. Sel rindel pole oodata muudatusi.